

Asia: VN/10478/2019 ja VM089:00/2019

Suomen julkisten hankintojen kansallinen strategia

Yleiset kansalliseen hankintastrategiaan liittyvät kysymykset

1. Onko kansallinen hankintastrategia tarpeellinen?

On

2a. Valitkaa tärkein tahtotila organisaationne näkökulmasta.

Kyvykkyydet

Jos haluatte, voitte esittää perustelut, miksi valitsitte ko. tahtotilan?

Hankintaosaaminen on tärkeää jokaisessa organisaatiossa, joka joutuu tekemään hankintalain mukaisia julkisia hankintoja. Edustamme kansalaisjärjestöjä, jotka eivät ole julkisia toimijoita, eivätkä siten lähtökohtaisesti hankintayksiköitä, mutta saattavat sellaisiksi tulla tapauskohtaisesti määritellyiksi joko hankintalain 5§:n 1 momentin 4 kohdan tai 5§:n 1 momentin 5 kohdan nojalla (julkisoikeudellisina laitoksina tai hankintaa varten saamansa julkisen tuen perusteella). Koska julkisten hankintojen tekeminen ei ole osa kansalaisjärjestöjen säännönmukaista toimintaa, osaamista siihen ei yleensä ole, kuten ei myöskään mahdollisuutta varata siihen mitään erityisiä henkilö- tai taloudellisia resursseja. Kuitenkin hankinnoista on selvittävä lain mukaisesti. Tämä – ja osaamattomuuteen liittyvät riskit esimerkiksi mahdollisten oikeudenkäyntien ja/tai avustusten takaisinperintöjen muodossa - asettavat järjestöille suuria haasteita.

Tällaisten hankintayksikköjen tilanne ja näkökulma on huomioitava tarkasteltaessa julkisten hankintojen valtakunnallista osaamistasoa. Samalla kun on pyrittävä yleisen hankintaosaamisen kehittämiseen, strategiassa tulisi myös pohtia voidaanko tällaisten hankintayksikköjen tilannetta jotenkin helpottaa muutoinkin, esimerkiksi lainsäädännöllisin toimin.

2b. Valitkaa toiseksi tärkein tahtotila organisaationne näkökulmasta.

Toimivat palvelut, laatu, osallisuus, markkinat

Jos haluatte, voitte esittää perustelut, miksi valitsitte ko. tahtotilan?

Suuri osa julkisista hankinnoista tehdään sosiaali- ja terveystaloudissa. Se on myös se julkisten hankintojen osa, joka tulee kaikkein lähimmäksi tavallista ihmistä, palvelujen käyttäjää. Hankinnoilla on laajalti huono maine siksi, että sote-hankintoja on toteutettu kuulematta palvelujen käyttäjiä ja ottamatta huomioon heidän tarpeitaan, monesti jopa heidän perusoikeuksiaan rikkoen. Hinta on liian usein syrjäyttänyt laadun. Etenkin iäkkäiden ja vammaisten henkilöiden pitkäkestoissa, joskus koko elämän mittaisissa, palveluissa asiakkaiden yksilöllisten tarpeiden huomioiminen on välttämätöntä. Hankinnoilla tulee aina tavoitella mahdollisimman hyvää laatua ja etenkin sote-palveluissa hyvä laatu edellyttää palvelujen käyttäjien tai heidän edustajiensa osallistamista sekä hankintojen suunnitteluun että hankittujen palvelujen toteuttamisen valvontaan ja kehittämiseen.

2c. Valitkaa kolmanneksi tärkein tahtotila organisaationne näkökulmasta

Sosiaalinen kestävyys

Jos haluatte, voitte esittää perustelut, miksi valitsitte ko. tahtotilan?

SOSTE pitää tärkeänä, että hankintoja tehtäessä huomioidaan hinnan tai hinta-laatusuhteen lisäksi yhteiskunnalle koituvia laajempia vaikutuksia. Tällaiset laajemmat vaikutukset voivat olla tavoiteltavia jo sinänsä (kuten ihmisoikeuksien toteutuminen), mutta lisäksi ne voivat pidemmällä tähtäimellä tuottaa säästöjä, jotka ylittävät yksittäistä hankintaa tehtäessä mahdollisesti kalliimman hinnan. Pidemmän tähtäimen säästöjä tuottavia vaikutuksia voi syntyä esimerkiksi paremman työllistämisen tai syrjäytymistä tai vaikeampia sairauksia ehkäisevien sote-palvelujen kautta. Pidämme myös tärkeänä YK:n kestävän kehityksen tavoitteiden toteuttamista.

3. Onko organisaationne valmis sitoutumaan kansallisen julkisten hankintojen strategian tavoitteiden edistämiseen?

Kyllä, osaan tavoitteista

4. Onko luonnos kansallisesta hankintastrategiasta toteuttamiskelpoinen?

Pääosin kyllä

5. Minkä tahtotilan tavoitteiden toteutuminen vaatisi eniten panostusta organisaatiossanne?

Kyvykkyydet

Perustelut miksi

Merkittävä osa työntekijöistämme joutuu tekemään hankintoja omalla erityisalueellaan, mikä edellyttää vähintäänkin julkisten hankintojen perusasioiden hallintaa aina suunnittelusta kilpailutusprosessin kautta sopimushallintaan.

Strateginen johtaminen -tahtotila: Hankintoja johdetaan strategisena toimintona ja hankintojen potentiaali hyödynnetään tavoitteiden saavuttamisessa

Lausuntonne Strateginen johtaminen –tahtotilasta, yleiset huomiot

Tahtotila on tärkeä. Julkisia hankintoja ei tehdä tyhjiössä, vaan ne ovat osa laajempaa yhteiskunnallista kokonaisuutta, jossa eri tekijät vaikuttavat toisiinsa. Nämä vaikutukset tulee ottaa huomioon, jotta kokonaisuudesta saadaan mahdollisimman hyvä ja toimiva. Tämän tulee olla kaiken

päätöksenteon tavoitteena, mikä edellyttää hankintojen strategisen merkityksen tunnistamista ja hyödyntämistä.

1. Hankintayksiköt tunnistavat strategisesti merkittävimmät hankintakokonaisuudet ja edistävät strategisten tavoitteidensa saavuttamista hankintojen avulla

Tavoite on hyvä. On tärkeää, että siinä tuodaan esiin myös riskien hallinnan sekä tulos- ja omistajaohjauksen näkökulmat. Laajat ulkoistukset voivat olla hyvinkin riskialttiita esimerkiksi joidenkin sote-palvelujen jatkuvuuden turvaamisen kannalta.

2. Hankintoja johdetaan kansallisesti ja hankintayksikkötasolla ammattimaisesti koko elinkaaren ajan

Tavoite on hyvä. Toistaiseksi vielä hankinnat nähdään liian usein organisaation muusta toiminnasta erillisenä osana. Hankintojen strategisessa johtamisessa olennaista on juuri niiden integroiminen muuhun toimintaan.

Selvää ei ole, ovatko kaikkien hankintojen kaikki vaikutukset ja vaikuttavuus suoranaisesti mitattavissa numeraalisesti, kun kyse voi olla hyvinkin laajoista tai mutkikkaista yhteiskunnallisista kokonaisuuksista, joissa muutokset voivat käydä ilmi vasta hyvin pitkällä ajanjaksolla. Etukäteen asetetut mittarit voivat olla myös rajoittavia tekijöitä vaikuttavuuden kokonaisarviointissa. Siksi mittaamisen sijaan voisi olla parempi todeta, että hankintojen vaikuttavuutta seurataan ja arvioidaan säännöllisesti.

3. Hankinnoissa varaudutaan riittävällä tavalla häiriötilanteisiin sekä normaali- että poikkeusoloissa

Tavoite on hyvä. Koronapandemia on tuonut hyvin esiin myös poikkeusoloihin varautumisen tarpeellisuuden.

4. Hankinnat ovat osa organisaatioiden tulos- ja omistajaohjausta

Tavoitetilan kuvaus ei näyttäisi täysin vastaavan sitä, miten tavoite on otsikkotasolla kirjattu, paitsi jos tulosohjauksella tarkoitetaan strategisten tavoitteiden asettamista. Jos näin ei ole, tavoitetilan kuvauksen kytkentä tulosohjaukseen jää hataraksi. Omistajaohjauksesta kuvauksessa sanotaan vain, että tulee kiinnittää huomiota omistajaohjaukseen, mikä ei juuri valaise asiaa.

Kommenttinne Strateginen johtaminen –tahtotilan toimenpide-ehdotuksista. Minkälaisella tekemisellä saavuttaisimme parhaiten esitetyt tavoitteet?

Strategisen johtamisen tuen tarjoaminen on hyvä ehdotus, mutta kannattaisi harkita olisiko tukipalvelu siihen rahoitusta parempi ja/tai kustannustehokkaampi keino, jos siihen voitaisiin käyttää esimerkiksi KEINO-osaamiskeskuksen resursseja.

Muutkin toimenpide-ehdotukset ovat sinänsä hyviä, mutta auki on se, mikä taho niitä toteuttaisi ja miten. Joskus itse toimenpidekin jää avonaiseksi. Jos sanotaan, että toimenpiteillä lisätään ymmärrystä, vauhditetaan jotakin tai pyritään johonkin, se ilmentää lähinnä toimenpiteiden tavoitteita, ei itse konkreettisia toimenpiteitä. Jos sanotaan, että ”Julkisen sektorin organisaatioita tuetaan toimenpitein siinä, että ne voivat huomioida keskeiset hankintojen tavoitteet osana tulos- ja

omistajaohjausta”, se ei varsinaisesti kerro itse toimenpiteistä mitään. Myös joidenkin termien, kuten ”markkinavaikuttavuuden” tai ”kategorisointimallien”, sisältö olisi syytä avata, jotta lukija ymmärtäisi mistä on kyse.

Kyvykkyydet -tahtotila: Tehdään julkiset hankinnat ammattimaisesti ja osaamista jatkuvasti kehittäen

Lausuntonne Kyvykkyydet –tahtotilasta, yleiset huomiot

Tahtotila on tärkeä. Olennaista on hankintojen kilpailutusprosessia edeltävien ja sitä seuraavien osien painottaminen ja sen tähdentäminen, että hankintojen tulee olla kauttaaltaan integroituna organisaation normaaliin toimintaan; siksi myös hankintaosaamista tulee olla läpi organisaation.

1. Kokonaiskuvan saaminen julkisten hankintojen osaamistasosta Suomessa

Hankintaosaamisen tason selvittäminen ja kehittäminen valtakunnallisesti on sinänsä hyvä tavoite. Pohdinnan arvoista kuitenkin on, millä keinoilla, tarkkuudella ja kustannuksilla sitä kannattaa selvittää. Tavoitteen arviointikäytäntöä koskevaa osaa olisikin syytä selkeyttää kertomalla tarkemmin ketä, mitä ja miten olisi tarkoitus arvioida. Muoto ”on otettava” on kategorisesti velvoittava. Ehdottomia velvoitteita asetettaessa tulisi ottaa huomioon niiden täyttämiseen tarvittavat resurssit ja varmistettava niiden olemassaolo tai saatavuus.

2. Julkisiin hankintoihin liittyvän osaamisen ylläpitäminen ja kehittäminen sekä strategisella että operatiivisella tasolla

Tavoite on otsikkotasolla hyvä. Otsikon alla oleva tekstiä on syytä muotoilla osin uudelleen, jos tarkoitus on kuvata tavoitetilaa, ei nykytilaa ja sen pulmia.

3. Hankintoihin liittyvän koulutuksen lisääminen

Tavoitteeseen tulisi lisätä koulutuksen tarjoaminen niille jo työelämässä oleville muun kuin hankinta-alan ammattilaisille, jotka joutuvat työssään tekemään julkisia hankintoja tai osallistumaan niiden tekemiseen.

4. Pysyvän julkisiin hankintoihin liittyvän vaikuttavan ja laadukkaan tutkimustoiminnan varmistaminen

Tavoite on hyvä.

Kommenttinne Kyvykkyydet –tahtotilan toimenpide-ehdotuksista. Minkälaisella tekemisellä saavuttaisimme parhaiten esitetyt tavoitteet?

Sähköinen työkalu kuulostaa hyvältä ja kustannustehokkaalta keinolta osaamistason valtakunnalliseen arviointiin ja kehittämiskohteiden identifiointiin edellyttäen, että se on tarpeeksi yksinkertainen ja käyttäjäystävällinen. Tiedon, informaation ja hyvien käytäntöjen kokoaminen yhteen, kaikkien käytettävissä olevaan sähköiseen paikkaan on hyvä ajatus.

Vertaistuen, hankintayksiköiden välisen yhteistyön sekä substanssi- ja hankintaosaamisen yhdistämisen varmistaminen kaipaa konkretisointia. Virtuaalisia koulutusmahdollisuuksia, kuten

webinaareja, tulisi hyödyntää ja tarjota myös niille moninaisten substanssialojen ammattilaisille, joilla ei ole mitään hankintoihin liittyvää taustakoulutusta, mutta jotka joutuvat työssään tekemään julkisia hankintoja tai osallistumaan niiden tekemiseen.

Vaikka julkisten hankintojen strategia tulleeekin suoranaisesti koskemaan suoranaisesti lähinnä vain valtion ja kuntien viranomaisia, tulee hankintaosaamisen kehittämisessä ja hankintatoimen tuessa huomioida myös muut kuin viranomaiset, kuten kansalaisjärjestöt, jotka joutuvat tapauskohtaisesti hankintalain 5§:n nojalla ja saamansa julkisen tuen perusteella noudattamaan hankinnoissaan hankintalakia. Koska julkinen hankinta on niille poikkeuksellinen toimi, osaamista siihen ei juuri ole, ja siksi hankintaneuvonnan ja -tuen saaminen on niille ensiarvoisen tärkeää. Tällä hetkellä STM:n tuki mahdollistaa SOSTEn sote-järjestöille tarjoaman hankintaneuvonnan, joka täydentää julkisten hankintojen neuvontayksikön palveluja.

Tiedolla johtaminen, vaikuttavuus -tahtotila: Suomi on edelläkävijä hankintojen tiedolla johtamisessa ja vaikuttavuuden kehittämisessä

Lausuntonne Tiedolla johtaminen, vaikuttavuus –tahtotilasta, yleiset huomiot

Tahtotila on tärkeä ja olennainen hankintojen strategisen johtamisen kannalta

1. Suomi on edelläkävijä tietojen hyödyntämisessä

Tavoite on hyvä, joskin tavoitetilan kuvaus jää jokseenkin abstraktiksi.

2. Luodaan parempia edellytyksiä vaikuttavuuden mittaamiselle ja edistetään vaikuttavuusperusteisia hankintoja

On erittäin tärkeää pyrkiä arvioimaan hankintojen vaikuttavuutta ja mallintamaan yhteiskunnallisia hyötyjä. Tämä tulee tehdä nimenomaan yhteiskunnan pitkän tähtäimen kokonaisedun kannalta.

3. Hankintoja koskevaa vaikuttavuutta arvioidaan eri tasoilla

Tavoite on hyvä.

Kommenttinne Tiedolla johtaminen, vaikuttavuus –tahtotilan toimenpide-ehdotuksista. Minkälaisella tekemisellä saavuttaisimme parhaiten esitetyt tavoitteet?

Sen sijaan, että puhutaan tiedon keräämisestä, käsittelemisestä, hyödyntämisestä jne. yleisesti, erittelemättä, mistä tiedosta on kyse, hedelmällisempi lähtökohta saattaisi olla aloittaminen kaikkein olennaisimpien tietojen määrittelystä ja ryhtyä toimiin niiden keräämiseksi, analysoimiseksi ja hyödyntämiseksi. Valtaisa tietomassa itsessään ei välttämättä olisi hankintayksiköiden hyödynnettävissä tarkoituksenmukaisella tavalla.

Toimivat palvelut, laatu, osallisuus, markkinat -tahtotila: Tehdään toimivia ja laadukkaita hankintoja osallistavasti sekä markkinoiden elinvoimaisuutta edistäen

Lausuntonne Toimivat palvelut, laatu, osallisuus, markkinat –tahtotilasta, yleiset huomiot

Tahtotila on koonta hyvän hankinnan perustekijöistä. Tavoitelistaus ei kuitenkaan tee täysin oikeutta tahtotilan kirjaukselle sikäli, että eri tavoitteiden painoarvot eivät siitä täysin välity.

Ensisijaisena ja siksi ensimmäisenä tavoitteena tulisi esittää nyt kolmantena oleva hankintojen tarvelähtöinen ja osallistava suunnittelu. Sen, että ensin selvitetään tarpeet, joita hankinnoilla pyritään täyttämään, tulisi olla kaikkien hankintojen lähtökohtana. Hankintojen tekeminen on ylipäättään mielekästä vasta, kun tarpeet ovat selvillä. Palvelut voivat olla laadukkaita vain, jos ne täyttävät käyttäjien tarpeet. Käyttäjien tarpeet taas saa yleensä tietää vain heitä kuulemalla eli osallistamalla. Sosiaali- ja terveystaloudissa palvelujen käyttäjien tarpeiden selvittäminen on erityisen tärkeää heidän perusoikeuksiensa toteutumisen kannalta.

Tahtotilan muut tavoitteet ovat relevantteja vasta, kun hankintaan ollaan ryhtymässä eli edellä mainittu tavoite on toteutunut. Siksi ne tulisi myös esittää edellä mainitun tavoitteen jälkeen.

1. Hankintayksiköillä on edellytykset markkinoiden hyödyntämiseen

Tavoite on hyvä. Markkinatuntemus on edellytys hyvälle hankinnoille.

2. Julkiset hankinnat ovat houkuttelevia erilaisille tarjoajille

Tavoite on hyvä. On kuitenkin syytä huomauttaa, että myös palvelun käyttäjiltä on saatavissa hyviä esimerkkejä ja kokemuksia, joista voivat hyötyä niin hankintayksiköt kuin palveluntuottajatkin. Markkinavuoropuhelua, kuten hankintoja kokonaisuudessaankin, käsitellään usein pelkästään kaksiasianosaissuhteena unohtaen palvelun käyttäjät. Heidän ottamisensa mukaan markkinavuoropuheluun voi rikastaa vuoropuhelua tavalla, joka lisää sekä hankintojen houkuttelevuutta että innovatiivisia ratkaisuja.

3. Hankinnat suunnitellaan tarvelähtöisesti ja osallistavasti loppukäyttäjää kuunnellen

Tämä on tahtotilan tavoitteista tärkein. Sen, että ensin selvitetään tarpeet, joita hankinnoilla pyritään täyttämään, tulisi olla kaikkien hankintojen lähtökohtana. Sellaisten hankintojen tekemisellä, joille ei ole tarvetta, ei ole mitään mieltä. Myöskään huonojen palvelujen hankkiminen ei ole mielekästä.

Palvelut voivat olla laadukkaita vain, jos ne täyttävät käyttäjien tarpeet. Käyttäjien tarpeet taas saa yleensä tietää ainoastaan heitä kuulemalla eli osallistamalla. Tämä on erityisen tärkeää sote-palveluissa ja siksi se on säädetty pakolliseksi niin sisältölainsäädännössä kuin hankintalainsäädännössä, jossa viitataan sovellettavaksi tulevaan sisältölainsäädäntöön. Sääntelyn velvoittavuudesta huolimatta asiakkaiden kuuleminen ja tarpeiden huomioiminen ei ole aina toteutunut käytännössä.

Julkiset hankinnat astuvat tavallisen ihmisen elämään selkeimmin ja konkreettisimmin juuri sote-palvelujen kautta. Hankinnoista on syntynyt huono kuva, koska tiedossa on lukuisia esimerkkejä esimerkiksi vammaisten ja iäkkäiden henkilöiden asumispalveluista, joita on kilpailutettu ja

toteutettu asiakkaita kuulematta ja jopa heidän perusoikeuksiaan rikkoen. On välttämätöntä huolehtia siitä, että näin ei tapahdu enää.

Kommenttinne Toimivat palvelut, laatu, osallisuus, markkinat –tahtotilan toimenpide-ehdotuksista. Minkälaisella tekemisellä saavuttaisimme parhaiten esitetyt tavoitteet?

Toimenpide-ehdotukset sisältävät oikeita asioita. Hankintojen suunnittelun ja asiakkaiden tarpeiden huomioimisen kannalta erityisen tärkeitä ovat hyvät mallikäytännöt ja erilaiset työkalut asiakastarpeiden huomioimiseksi sekä keinot asiakaspalautteen keräämiseksi, tiedon jakamiseksi osallistavasta suunnittelusta ja toimintamalleista sekä palvelumuotoilun hyödyntämisestä hankintojen valmistelussa.

Kuten muissakin toimenpide-ehdotuksissa, subjektin puuttuminen askarruttaa: kenen vastuulle ehdotettuja toimenpiteitä on kaavailtu? Kyvykkyydet-tahtotilan alla esitetty tiedon, informaation ja hyvien käytäntöjen kokoaminen yhteen, kaikkien käytettävissä olevaan sähköiseen paikkaan voi olla hyvä keino myös tämän tavoitteen edistämiseksi.

Sote-palvelujen käyttäjille on luotava lainsäädäntöteitse selkeä valitustie niissä tilanteissa, jossa julkisessa hankinnassa käytetty menettely loukkaa heidän perusoikeuksiaan. Tällä hetkellä tehokasta oikeussuoja ei ole, koska palvelujen käyttäjillä ei ole asianosaisasemaa hankintaprosessissa eikä siten oikeutta valittaa hankinnasta markkinaoikeuteen. Markkinaoikeuden toimivaltaan kuuluvaan asiaan ei myöskään saa hakea muutosta kuntalain eikä oikeudenkäynnistä hallintoasioissa annetun lain nojalla.

Lisäksi on tarpeen varmistaa asiakkaiden tarpeiden täyttyminen sopimuskauden aikana. Sopimusvalvonnasta on huolehdittava. Palvelujen käyttäjille varattava tehokas kanava palvelujen puutteista ilmoittamiseen ja ilmoituksiin on reagoitava. Sopimusten tulee mahdollistaa puutteiden korjaaminen ja palvelujen kehittäminen, tarvittaessa myös sopimuksen purkaminen silloin kun palvelujen puutteita ei onnistuta korjaamaan. Tuottajien aiemmat sopimusrikkomukset tulee ottaa huomioon uusia hankintoja tehtäessä.

Innovaatiot -tahtotila: Hankitaan innovaatioita haasteiden ratkaisemiseksi sekä tehdään hankintoja kokeilevasti ja kehitysmuotoisesti.

Lausuntonne Innovaatiot –tahtotilasta, yleiset huomiot

On hyvä kannustaa hankintayksikköjä innovatiivisiin hankintoihin. Hankintayksiköille vaikuttaa usein olevan luontaista toteuttaa hankintoja vanhoilla koetelluilla tavoilla, jotka koetaan turvallisiksi ja turvallisiksi myös valitusriskin kannalta. Yhteiskunnan kokonaisedun kannalta rohkeampi ja innovatiivisempi ote on paikallaan.

1. Kehitysmuotoisesti ajatteleva ja rohkeasti toimiva julkinen sektori, joka hyödyntää innovatiivisia julkisia hankintoja kehityshaasteiden ratkaisemisessa

-

2. Luodaan edellytyksiä julkisen sektorin ja yritysten väliselle yhteistoiminnalle ja vuorovaikutukselle sekä edistetään innovaatiomuotoisen markkinan syntymistä

-

3. Saadaan aikaan vaikuttavuutta innovatiivisilla hankinnoilla. Lisätään innovatiivisten hankintojen määrää 10 %:iin kaikista hankinnoista

-

Kommenttinne Innovaatiot –tahtotilan toimenpide-ehdotuksista. Minkälaisella tekemisellä saavuttaisimme parhaiten esitetyt tavoitteet?

-

Taloudellinen kestävyys -tahtotila: Hankinnoilla edistetään julkisen talouden kestävyttä yhteiskuntavastuullisesti

Lausuntonne Taloudellinen kestävyys –tahtotilasta, yleiset huomiot

-

1. Torjutaan hankinnoilla harmaata taloutta ja edistetään verovastuullisuutta

Tavoite on otsikkotasolla hyvä. Otsikon alla olevaan tekstiin olisi syytä kirjoittaa jotain siitä, mikä linkki hankinnoilla on harmaan talouden torjuntaan ja verovastuullisuuden lisäämiseen. Nyt tekstissä on vain kuvattu harmaan talouden ja talousrikollisuuden muodostamaa ongelmaa, ilman yhteyttä hankintoihin.

2. Julkiset hankinnat ovat suunnitelmallisia ja kustannustehokkaita

Tavoite on hyvä.

3. Vähennetään julkisten hankintojen hankinta- ja prosessikustannuksia

Etenkin pienille hankintayksiköille ja tarjoajayrityksille julkiset hankinnat ovat edelleen kuormittavia ja raskaita myös taloudellisesti. Kaikki mitä voidaan tehdä prosessien keventämiseksi on hyväksi.

Kommenttinne Taloudellinen kestävyys –tahtotilan toimenpide-ehdotuksista. Minkälaisella tekemisellä saavuttaisimme parhaiten esitetyt tavoitteet?

Kannatamme erityisesti hankintalainsäädännön ja oikeussuojakeinojen kokonaiskustannus- ja laatuvaikutuksista (mm. kansallinen sidosyksikkösääntely, kansallinen kynnysarvo, puitejärjestelyjä ja yhteishankintoja koskeva viimeaikainen oikeuskäytäntö) tehtävää selvitystä, jonka perusteella voidaan toivottavasti identifioida ja tehdä prosessikustannuksia keventäviä toimia.

Prosessia helpottavia toimia ovat jo tämän tahtotilan tavoitteen 1 alla mainitut ja laajennettavat tarjoajia koskevien tietojen ja selvitysten tarkistamiseen liittyvät automatisoinnit edellyttäen, että niiden käyttö ei edellytä mitään investointeja vaativia erityisiä ohjelmistoja. Prosesseja helpottaisi myös hyvien tarjouspyyntö- ja muiden asiakirjamallien jakaminen, mikä voisi sisältyä HILMAN yhteyteen kaavailtuun digitaalisessa palveluun samaan tapaan kuin toimenpide-ehdotuksissa mainitut työkalut, välineet, mallit ja tietopankit.

Sosiaalinen kestävyys -tahtotila: Hankinnoilla edistetään julkisen talouden kestävyttä yhteiskuntavastuullisesti

Lausuntonne Sosiaalinen kestävyys –tahtotilasta, yleiset huomiot

Tahtotila on erittäin tärkeä. Hankintoja tehtäessä tulee huomioida hinnan tai hinta-laatusuhteen lisäksi yhteiskunnalle koituvat laajemmat vaikutukset. Tällaiset laajemmat vaikutukset voivat olla tavoiteltavia jo sinänsä (kuten ihmisoikeuksien toteutuminen), mutta lisäksi ne voivat pidemmällä tähtäimellä tuottaa säästöjä, jotka ylittävät yksittäistä hankintaa tehtäessä mahdollisesti kalliimman hinnan. Pidemmän tähtäimen säästöjä tuottavia vaikutuksia voi syntyä esimerkiksi paremman työllistämisen tai syrjäytymistä tai vaikeampia sairauksia ehkäisevien sote-palvelujen kautta. Pidämme tärkeänä myös YK:n kestävän kehityksen tavoitteiden toteuttamista.

1. Edistetään heikommassa työmarkkina-asemassa olevien työllistymistä siihen soveltuvissa hankinnoissa

Tavoite on hyvä. Hankinnoilla työllistämistä on toistaiseksi käytetty hyvin vähän, potentiaalia siihen on huomattavasti enemmän. Olennaista on identifioida siihen soveltuvat hankinnat, huomioiden sekä potentiaalisten palveluntuottajien resurssit että työmarkkinatilanne, ja kehittää toimiva yhteistyö työvoimaviranomaisten ja/tai muiden toimijoiden kanssa sopivien työntekijöiden identifioimiseksi. Myös esimerkiksi työttömien yhdistykset ja muut kansalaisjärjestöt voivat mahdollisesti toimia tässä yhteistyökumppaneina.

Myös varattuja hankintasopimuksia on käytetty erittäin vähän. Strategiaan tulisikin sisällyttää niiden potentiaalinen selvittäminen ja selvityksestä mahdollisesti seuraavat toimenpiteet. Vertailukohtaa voidaan hakea muista maista, joissa varattuja sopimuksia on tiettävästi käytetty enemmän.

2. Hankinnoissa edistetään ihmisoikeuksien ja työelämän perusoikeuksien huomioimista

Tavoite on hyvä.

Kommenttinne Sosiaalinen kestävyys –tahtotilan toimenpide-ehdotuksista. Minkälaisella tekemisellä saavuttaisimme parhaiten esitetyt tavoitteet?

Toimenpide-ehdotukset ovat hyviä. Niissä kannattaa ottaa huomioon, että työvoimaviranomaisen ohella myös järjestöt voivat mahdollisesti toimia julkisten hankkijoiden yhteistyökumppaneina hankinnoilla työllistämisen kohteita ja työntekijöitä identifioitaessa.

Varattujen hankintasopimusten potentiaali heikommassa työmarkkina-asemassa olevien työllistämiseksi tulisi selvittää ja ryhtyä sellaisiin toimenpiteisiin, joihin selvitys antaa aihetta.

Ekologinen kestävyys -tahtotila: Suomi on ekologisten hankintojen suunnannäyttävä

Lausuntonne Ekologinen kestävyys –tahtotilasta, yleiset huomiot

Tahtotila on hyvä. Ekologisen kestävyuden edistämisen ja Suomen 2035 hiilineutraaliustavoitteen kannalta julkisilla hankinnoilla on iso merkitys.

1. Suomen julkiset hankinnat tukevat Suomen hiilineutraalisuustavoitetta 2035 ja kiertotalouden toteuttamista

Tavoite on hyvä, mutta sen alakohtien muotoilut ovat melko löyhiä. Esimerkiksi ”Kehitystyön tulokset ja kokemukset tukevat konkreettisten kansallisten vähähiilisyystavoitteiden asettamista vaikuttavimpiin hankintakategorioihin”. Eikö tavoite kuitenkin tulisi olla, että asetetaan vähähiilisyystavoitteet vaikuttavimpiin hankintakategorioihin?

Sitovampi muotoilu voisi olla paikallaan, kun muiden tahtotilojen tavoitteissa kuitenkin edellytetään asioita. Selkeämpään ja sitovampaan muotoiluun ilmastotavoitteiden julkisten hankintojen omistajaohjauksesta voisi ottaa mallia, esim. Omistajaohjauksen periaatepäätöksen linjauksesta valtion-omisteisten yhtiöiden suhteen: ” edellytetään ottavan huomioon tavoite hiilineutraalista Suomesta 2035 ja Pariisin ilmastopimuksen tavoitteet ilmastonmuutoksen hillitsemiseksi 1,5 asteeseen ”

<https://vnk.fi/documents/10616/339493/omistajapolittinen+periaatep%C3%A4%C3%A4t%C3%B6s+2020/>

2. Suomen julkiset hankinnat tukevat luonnon monimuotoisuuden säilymistä

Kuten kohdassa 1. tavoite on hyvä, mutta tässäkin olisi edellytyksiä sitovammalle muotoilulle.

3. Suomen julkiset elintarvike- ja ruokapalveluhankinnat edistävät kestävästä ruokahuollosta ja hankinnoissa käytetään kestävästi ja vastuullisesti tuotettuja elintarvikkeita

Elintarvike- ja ruokapalveluhankinnoilla on merkitystä myös tavoitteen 1. saavuttamisen kannalta sekä tavoitteen 2. kannalta esim. metsäkadon ehkäisyn ja Itämeren ravinnekuormituksen kautta. Tavoitteiden yhteys ja suhde toisiinsa voitaisiin tuoda paremmin esiin.

Julkisten ruokapalveluhankintojen ilmastovaikutusten tulisi myös ohjata hankintoja. Tämä pitäisi mainita tavoitteen muotoilussa, josta se nyt puuttuu.

Kommenttinne Ekologinen kestävyys –tahtotilan toimenpide-ehdotuksista. Minkälaisella tekemisellä saavuttaisimme parhaiten esitetyt tavoitteet?

CANEMURE-hankkeen tulosten hyödyntäminen on hyvä toimenpide-ehdotus. Hankehan on jo tuottanut hyvin konkreettisia ehdotuksia, joita voisi ottaa käyttöön, esimerkiksi suositus siitä, ”että PEF-menetelmän mukaista hiili- tai ympäristöjalanjälkilaskelmaa edellytettäisiin toimittajilta julkisissa hankinnoissa vähintään sopimuksen yhteydessä” [https://www.syke.fi/fi-FI/Tutkimus__kehittaminen/Ymparistojalanjalki_tukemaan_julkisten_h\(56575\)](https://www.syke.fi/fi-FI/Tutkimus__kehittaminen/Ymparistojalanjalki_tukemaan_julkisten_h(56575))

Tavoitteen 3. kohdalla kasvisperäisen ruoan osuuden lisääminen ruokapalveluhankinnoissa tukisi sekä ekologisen kestävyys- ja terveyden edistämisen tavoitteita. Kestävien ja vastuullisten ruokapalveluhankintojen kehittämistyössä ja oppaissa ja koulutuksessa voisi hyödyntää esim. Helsingin yliopiston Ilmastokestävää kasvisruokaa -hanketta: <https://www.helsinki.fi/fi/uutiset/kestava-kehitys/vegaaninen-reseptipankki-lounasravintoloille-helsingin-yliopistossa-kehitetaan-ilmastokestavia-vaihtoehtoja-joukkoruokailuun> Ratkaisuja voisi myös skaalata kunnista, joissa on jo asetettu kunnianhimoisia tavoitteita ruokapalveluhankintojen kestävyys- ja terveyden suhteen, muun muassa Helsingin kaupungin liha- ja maitotuotteiden puolittamistavoitteen etenemistä voisi käyttää esimerkkinä.

Koulutuksen ja oppaiden rinnalle tarvitaan myös sitovia vähäpäästöisyys- ja ravitsemuskriteerejä julkisille ruokapalveluille, koska ilmastovaikutuksia huomioidaan suppeasti nykyisessä ohjauksessa <https://journal.fi/sla/article/view/83340>.

Muuta

Mitä muuta haluatte vielä lausua?

Tavoitteiden alla olevat tekstit ovat erityyppisiä: jotkin ovat tavoitetilän kuvauksia, toiset tavoitetta perustelevia ja vielä jotkin lähinnä nykytilän ongelmien kuvauksia. Etenkin viime mainitut näyttävät kontekstissa oudoilta. Yhtenäistäminen selkeyttäisi kokonaisuutta.

Strategiassa ja siihen liittyvissä toimenpiteissä tulee huomioida myös niiden toimijoiden asema, eivät ole lähtökohtaisesti hankintayksiköitä, mutta saattavat sellaisiksi tulla tapauskohtaisesti määritellyiksi joko hankintalain 5§:n 1 momentin 4 kohdan tai 5§:n 1 momentin 5 kohdan nojalla (julkisoikeudellisina laitoksina tai hankintaa varten saamansa julkisen tuen perusteella). Monet hankintasääntelyyn kirjatut säännökset eivät luontevasti sovellu tällaisiin yksiköihin, kuitenkin niidenkin on sääntelyä noudatettava. Strategiassa tulisi pohtia, vaikkapa Taloudellinen kestävyys – tahtotilan toimenpide-ehdotuksissa esitetyn selvityksen yhteydessä, miten näiden hankintayksiköiden tilannetta voitaisiin helpottaa esimerkiksi lainsäädännöllisin toimin. Yksi mahdollisuus siihen voisi olla kansallisesta kynnysarvosta luopuminen näiden yksiköiden osalta.

Väätämäinen Kirsi
SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry